

Kadriya Temirbulatova'nın 1. derste verilen Őirlerini ve aŐađıdaki Őirini göz önünde tutarak Tahir Akmanbetov'un nl Őair hakkında yazdıđı "Yalınnan Saklangan Yarkın Sıdıralar" adlı makalesini okuyup sınıfta deđerlendiriniz.

Kaynak:

Kadriya (2008) *yiņizge YahŐılık, Stih i Vospominaniya*, MahaŐkala.

САГЫНЫШ

Карашайдынъ тавларына мингенмен,
Алыс яктан ногай шоьлди коьзлеймен.
Мен дослардынъ тав еринде юремен
Тек тувган юрт, шоьлим сени излеймен.
Дагыстаннынъ тавларына янтайып
Шоьлим меним хан кызындай ятады.
Бийик тоьсте кызыл гуьллер яркырап
Тобстуьймедей сылувланып атады. –
Мен коьремен-эркин биткен тереклер
Бутак ийип мага салам береди.
Аргы якта отарынынъ ишинде
Баьтир коькирек бизим Кадыр кереди.
Эситемен Амзатханнынъ йырларын
Йырлайдылар бил-бил сесли кызларым,
Тап йылкыда кулын йойган биедей
Мени излеп кезе домбра сазларым.
О, досларым, аьйип мага этпеньиз,
Сизи минен ийги мага неше де.
Тек шоьл сарнамайды тавларда –
Аьзиз уя эне ога кешеде.

ЯЛЫННАН САКЛАНГАН ЯРКЫН СЫДЫРАЛАР

Эгер ким ди бирев Кадриядынъ ятлавларын окый калса, шаьйирдинъ яркын зейинлигине, соьз оьнерлигине, сыдыраларынынъ юмарт анъына суьйинеди. Кадрия Темирбулатовадынъ шешекейдей наьзик эм коьркли, таьтли ийисли сыдыраларынынъ юмарт анъы, язылмаган ногай аьдетлери мен, куйы сувдынъ даьми мен, шоьл тогайындагы тезек ийиси мен, сынтаслы тоьбелердинъ куватлыгы ман, яны шыгаяк аьдемнинъ корлыгы ман, ямгырсыз канъырап калган ердинъ куьрсинуьви мен, явапсыз суьйимнинъ кеппес коьзслары ман байланыслы.

Кадриядынъ яшав йолы кыска болувы аьдемди кайгыртады. Шаьйир яшавдан замансыз кетсе де, онынъ йылы келпети халк юрегиннен бир де кетпеек. Кадриядынъ байыр сеси ногай адабият бавында оьмирге калаяк. Ногай адабият бавында шаьйирдинъ ятлавлары язлык ямгырдынъ куьезли тамшылары ман сыбырдасып турган кызыл гуьллердей яйнап оьсеек, неге десе Кадрия йыр дуньясы ман баска миллетлерге де оьзин ийги таныттырды, ногай адабиятына тийисли эс эттирди. Шаьйир кызымыз бай ишки дуньясы ман тень-досын тамашага калдырды, намартлардынъ юрегинде куьнлев тувдырды.

Кадрия Оразбай кызы 1948-нши йылдынъ 14-нши декабрь айында Терекли-Мектеб авылында тувган, онынъ бейлиги де, балалыгы да Ногай шоьллигинде оьткен. Кишкей заманында Кадрия аягы токтамайтаган, авызы ябылмайтаган бек тири, акыр кызалак эди.

Кадриядынъ атасы Оразбай Коьгий улы согыстан сонъгы йылларда оькиметтинъ яваплы куллыкларында ислеьтаган

эди. Ол Ногай районнынъ туърли авылларында малшылык тармакты аяк уьстине салаяк болып коьп куьш салган. Кадриядынъ атасы куллык этпеге йиберилген ерге Кадриядынъ анасы Наьсипли де баратаган эди, сол себептен энесининъ колтыгында келеекте шаьйир болаяк кызымыз оьседи.

Кадрия «Юрек айтса...» деген макаласында балалыгын эске алып, булай язады: «Мен Терекли деген кишкей ногай авылында тувганман. Бизим авыл Дагестан туьзликлерининъ сырт бойында турады. Меним балалык яс заманым мунда оьгтти. Школады мунда кутардым. Меним тувувым ман байланыслы таьрийхте булай хабарлайдылар: мен аьелде тунгыш аьвлет болып тувмага керек болганнан эм коьбиси «увыл тувар деп» бозлаганлар»...

Ама... Янъы бала тувганын билдирген хатын: «Кырк туварынъыз хайырлы болсын!» – деп суьйиниш тилеген. Бу билдируьвди эситкен эркеклер боьрклерин касларына дейим туьсиргенлер деп айтадылар. Сол шакта меним уьйкен энем орыныннан ушып турып, булай айтыпты: «Мен – туькымнынъ энъ де карт кисиси мен. Сыйлы тувганлар, сизге конак келди, ол аьли де зередей болса да, конаклыгы конак. Сиз кайзаманнан алып конакка сый бермей баслагансынъыз? Белки, сизинъ койларынынъыз азайган болар, конакларды сыйлагандай бир затынынъыз да йок болар. Аьдем тувган, савлыгына бал аяклар коьтиренъиз! Янъы тувган кыз бала болса – баьле тувыл...» Уьйкен энем Кадрия деп, атты мага оьзи таккан, булай айтканда «Оьрметке тийисли дегени».

Кадриядынъ экинши аты да болган, Казна деп уьйшиликте айтылган. Кадрия бала йылларында энеси мен тойларга барып, бурынъгы ногай йырларын тынълаган, той биовлери мен сукланган. Оьли болган ерлерге Кадрия энеси мен бара калса, коьзяссыз анайлардынъ айткан бозлавларын эсине йыйнап алатаган эди. Боьтен де, Кадрия энеси йырлайтаган «Бозйигит» дестанын суьетаган болган. Орамда Кадрия балалар ман ойнаганда сарынларды, бейитлерди оьзинше келистирип йырлайтаган эди, янъылтпаларды эркелеп, оьзи де юрегиннен шыгаратаган эди.

Аьвелги ногайлардынъ яшавы акында Кадрия бала заманнан алып, энеси Бийкеден эситип келеди. Аьвелгерде

ногайлар анъшылап шыкса да, казаклыкта юрсе де, куьзет этсе де, авыр яде увак мал бакса да йырсыз турмаганлар, домбырасыз куьнин-туьнин оьткермегенлер, шынъ кобызсыз коьнъиллери парахат болмаганлар.

Аьвелгиде ногайлар ат шаптырып тойшылаганлар, дестанлар йырлаганлар, делилери куьрескенлер, тентеклери тоьбелескенлер, хатынлар саьбийлерин асыраганлар, келиншеклер балаларын бесикке боьлегенлер, согысларда яслай шыбын янын берген баьтирлерге анайлар бозлаганлар.

Аьвелгиде ногайлар эркинликти, тынышлыкты, йигерликти суьйген коьшпели халк эди. Сансыз малы ман кушакка алып болмастай ювсанлы шоьлликте коьшип-конып юргенлер. «Ат уьстинде тувар ногай, ат уьстинде оьлер ногай» деп халк авызында босына айтылмайды. Кергиси мен де, ногайлар шоьл аьдетлерин берк тутып, оьмир суьргенлер, кылышы ман, тувылгасы ман, алдаспаны ман, салмасары ман, куьбеси мен, суьнъгиси мен, аьзирнеси мен, ебеси мен, арканы ман, калканы ман, камышы ман, ямышы ман таьрийхте оьмир суьртип болмастай ыз калдырганлар. Кадрия ата-бабаларымыздынъ аьвелгиси мен кызыксынады, буьгуьнгиси мен оьктемсийди, келеектегисин ойлайды, колына каьлем алып, юрек сезимлерин ятлавлардынъ сыдыраларына экпеге ымтылады.

Кадрия йогарыда айтылган макаласында «Ама аьли оьзимнинъ биринши сыдыраларымды кайтарып окып караган заманда мен уьйкен энемди, онынъ аьлемет йырларын эм эртегилерин, эм, оьзимди, кувыршакларын, эм ойыншыкларын дайым кайда болса сонда мутып калдыратаган кишкей кызалакты эсима аламан», – деп язады. Кадриядынъ «Халкым меним» деген ятлавынынъ эки сыдырасына коьз салайык.

*Уллы халкты кишкей эткен заманлар,
Кишкей халкты уллы эткен инсанлар...*

Бу сыдыралар энесининъ аьвелги хабарларыннан тувган болса ярайды. Сол тувылма Кадрия ногай халкынынъ таь-